

Бондар
Wasyl

БОНДАР ВАСИЛЬ ПЕТРОВИЧ

(Народився 1926 року)

Василь Петрович Бондар – людина, яка пройшла нелегкий життєвий шлях: йому довелося пережити голодомор 1933 р.¹, війну і тяжкий післявоєнний час. Народився Василь Петрович у 1926 році у багатодітній сільській сім'ї на Київщині (нині Черкаська область).

Село, де промайнуло його босоноге дитинство, має красиву назву – Зелена Діброва. Знаходиться воно неподалік села Шевченкове, де народився наш знаменитий Кобзар².

Батько Василя був справжнім сільським трударем: мав кілька десятин землі, свій млин, клуню, коней. У 1926 році почав будувати велику хату для сім'ї. Але ні йому, ні його родині не вдалося туди вселитися. Коли Василю минув четвертий рік, батька назвали куркулем за те, що не хотів віддавати нажите тяжкою працею добро до щойно створеного колгоспу. Захотів бути одноосібником, але не вийшло. Влада не пробачила йому цього, він був засланий у далеку Карело-Фінську автономну соціалістичну радянську республіку. Мати залишилися сама з дев'ятьма дітьми на руках. Довелося йти в колгосп ланковою. А тут настали страшні 1932-1933 роки. Василь Петрович із болем у голосі згадує: “Мені тоді було сім років, розумісте, і я ходив з сестрою старшою з 1923 року, (...) в ліс по липове листя. А мати не ходила, вона в колгоспі робила. (...) Вечером прийде, спече нам з цього листя що-небудь. (...) Такий страшний був голодомор, не дай Бог. Я маленький був і то пам'ятаю, що були такі хати, ви розумісте, що до них не підійдеш, люди повмирали і все бур'яном в 2-3 метра заросло. Потім після голодомору залишилося нас три брати і сестра (...)”³

Усе дитинство хлопця пройшло у праці. П'ять років перед війною був пастушком. А ще працював їздовим у колгоспі, щоб хоч трішки допомогти матері.

Налагодилося життя, стало, як згадує Василь Петрович, вистачати хліба, молока та інших харчів. Думали селяни, що нарешті заживуть по-людськи. Та не так сталося, як гадалося. Розпочалася війна. «Хто плакав, хто радів, хто шо, етот, а я був молодий і не дуже понімав»⁴. Які страшні випробування вона йому принесла хлопець зрозумів лише тоді, коли 22 червня 1942 року його забрали до Німеччини.

Спочатку потрапив до міста Пірмазенс, що неподалік Франції. Тут були люди з усіх областей України. В Пірмазенсі знаходився пересилочний пункт, який мав вигляд

¹ Голодомором в Україні стали називати масову загибель населення Української РСР в 1932-1933 рр. У Радянському Союзі у рамках примусової колективізації був викликаний голодомор, в результаті якого лише на одній Україні загинуло багато мільйонів людей. В СРСР спричинені причини і масштаби трагедії приховувалися. У 2000-х рр. набула поширення точка зору, що масова загибель населення України від голоду була викликана свідомими і цілеспрямованими діями радянського керівництва. Ця думка була частково визнана в світі.

² Кобзарем називали великого українського поета і художника Тараса Григоровича Шевченка (1814-1846), найвидатніші вірші й поеми якого вміщенні в книзі під загальну назвою «Кобзар».

³ Интер'ю'з з В.П. Вондарем, С. 2.

⁴ Интер'ю'з з В.П. Вондарем, С.3.

величезного табору, де пробув Василь Петрович тиждень. Потім приїхали двоє директорів заводів і забрали його до іншого міста, розташованого поблизу (точної назви п. Василь Бондар не пам'ятає і називає його – Гегенмейденгайде, Гетеннейденгайм). Пропрацював він там рік робітником. Кожного дня з 8 години ранку до 17 години вечора доводилося стояти біля печі і витягувати з неї гарячу цеглу. До того ж годували погано – 3-4 картоплини, трохи брюкви, маленький шматочек хліба – оце й уся їжа. Змушеній був носити нагрудний знак “OST” і 123 номер на плечах роби.

У 1943 році Василя Петровича перевели до Франції у м. Форбах, (він називає його Фербахом). Там умови п'єребування виявилися країсими: „На жалезнай дорожі робив: рейси міняв, шпали міняв. Ну мені там трохи легше було”⁵.

На початку осені 1943 року нацисти перевели його з цього міста копати шанці. Саме тоді Василь Бондар разом зі своїм товаришем із сусіднього села, Іваном, спробував утекти. Їх спіймали і відправили до табору, розташованого у м. Саарбрюкен. У тому таборі, назви якого Василь Петрович нажаль не пам'ятає, він пробув до глибокої осені 1944 р. Це був концентраційний табір де знущалися з в'язнів. Василеві часто попадало батогом по спині.

Одного разу в'язням пов'язали руки і ноги та загнали їх до товарних вагонів. Везли близько тижня у невідомому напрямку. Нарешті потяг зупинився біля лісу, людей випустили з вагонів. Василь Петрович думав, що їх розстріляють. Не розстріляли, а привезли до концентраційного табору “Дахау”. Ось тут, з 26 листопада 1944 р., і розпочалися справжні жахіття. Спочатку Бондаря поселили в карантинний 17 блок, він також отримав номер 133455. Потім перевели у 28 блок. У кімнатах жило по 250 чоловік.

О п'ятій годині ранку в'язнів виганяли з кімнати, шикували в одну шеренгу, довго перераховували. Їсти доводилося дуже швидко. Та й що то була за їжа: за весь день кава вранці, брюква на обід, дві картоплини й шматок хліба увечері. Усі, в тому числі й Василь, ходили худі та виснажені.

Працював Бондар в кабелькоманді: розбирав дроти, кабелі. Возили його також до Мюнхена розчищати зруйновані вулиці міста після бомбардування американцями. У Мюнхені хлопець спробував утекти, за що його жорстоко побили. Проте наступного дня, незважаючи на біль, вийшов на роботу, адже тих, хто хворів, забирали й сплюювали у крематорії.

⁵ Интерв'ю з В.П. Бондарем, С.10.

Наприкінці квітня 1945 року “Дахау” визволила сьома американська армія. То були радісні дні: „Я так казав, і люди казали :”Я никогда не забуду седьмой американской армии, которая освободила нас”. Още лозунг був”⁶. Ще три місяці після звільнення перебував Василь Бондар у таборі, а потім його разом з іншими, передали радянським бійцям. Ось тут знову почалися страждання: годували абияк, ставилися також не дуже добре. Потім Василя забрали і сказали, що разом з іншими повезуть до Москви. Обдурили. Насправді потрапив у підмосковне містечко Нахабіно (зраз це московська обл.), де будували автомобільний завод. Умови життя і праці робутників були жахливими. Василю пощастило, бо його забрав працювати до себе розсильним капітаном, командиром будівельного батальйону. У грудні 1945 року з робітників сформували загін, у який потрапив Василь Петрович. Людей привезли на шахти.

Так склалася доля, що Василь Петрович аж до самої пенсії пропрацював у Підмосковному вугільному басейні, був і бурильником, і шахтарем, і бригадиром. Неодноразово висів його портрет на дощі пошани. Одного разу Василя Петровича, як одного з кращих робітників, вирішили нагородити екскурсією, але коли дізналися, що був у роки війни у концтаборі, передумали. Сказали: “Вибачте, Ви нам не підходите”. “Ось так, – говорить Бондар, – ставилася наша влада до своїх людей”⁷. Добре, що його завжди підтримувала дружина і син з донькою. У 1990 році, після смерті дружини, переїхав на запрошення сина до Полтави. На думку Василя Петровича, лише в умовах незалежної України оstarбайтери та в'язні концтаборів стали повноправними членами суспільства. Василь Петрович Бондар радий з того, що історія його не забула.

Ольга Гнатенко – студентка історичного факультету Полтавського державного педагогічного університету.

*Бондар
Ольга*

Василь Бондар і учасниця проекту Ольга Гнатенко.
Полтава, листопад 2006 р.

⁶ Інтерв’ю з В.П. Вондарем, С.15.

⁷ Інтерв’ю з В.П. Вондарем, С.19